

Aanpak schoolverzuim in de keten: meer preventie en vrijwillige zorg

**‘Hoe langer thuis,
hoe hoger de drempel’**

Tekst: Joost Bijlsma / Fotografie: Marielle van Uiter

Schoolverzuim remt de ontwikkeling van kinderen. Dit is een serieus risico dat vraagt om een alerte en adequate aanpak. Onderwijsmanager Willeke Rijkers, leerplichtambtenaar Marc Geurts en Daphne Heidenrijk van de Raad voor de Kinderbescherming zetten zich hiervoor in. Zij pleiten voor meer preventie en vrijwillige zorg, waardoor strafmaatregelen worden vermeden.

Vechtscheidingen, ouders die nauwelijks thuishkomen of game-verslaving. De issues die onder schoolverzuim liggen, zijn eigentijds. En in een individualiserende samenleving kunnen kinderen die ermee kampen, lang onder de radar blijven. Niemand die hen ziet. Een van de eerste signalen dat er iets niet goed gaat, is schoolverzuim. Dit kan een roep zijn om aandacht of een teken dat het thuis niet lekker loopt. In ieder geval laat het zien dat het kind tijdelijk afhaakt in het maatschappelijk verkeer. Zulke signalen moet je dus zeer serieus nemen.

Dit gebeurt volgens Marc Geurts, teamleider bij het Regionaal Bureau Leerplicht en Vroegtijdig Schoolverlaten, ook in Brabant Noordoost. Hij ziet de aandacht voor schoolverzuim toenemen. Dat merk je volgens hem aan het debat rond de aanpak van ‘thuiszitters’, jongeren die langer dan vier weken spijbelen. Die toenemende aandacht is terecht, vindt Geurts. Want: “De problematiek wordt complexer. Wij zien steeds meer hardnekkige gevallen.”

Daphne Heidenrijk van de Raad voor de Kinderbescherming Zuid-oost Nederland herkent deze trend. Uit de processen-verbaal schoolverzuim komt steeds vaker ernstige problematiek naar voren. Niet altijd zijn signalen tijdig opgevangen. “Problemen zijn vaak al op de basisschool begonnen, maar worden pas later onder ogen gezien.” Volgens Heidenrijk worden de gevolgen van schoolverzuim nog te vaak onderschat.

Willeke Rijkers, afdelingsleider van het eerste leerjaar bij het ds. Pierson College in Den Bosch, wijst op het belang van het snel reageren op schoolverzuim. Dat kan voorkomen dat problemen van kinderen buiten het zicht van anderen steeds verder verergeren. “Verzuim is altijd een signaal dat er iets aan de hand is met het gezin of het kind zelf.” Als voormalig onderzoeker bij de Raad voor de Kinderbescherming weet zij hoe mis het kan gaan. Zij is daarvoor erg gedreven om haar onderwijscollega’s te stimuleren om ook oog te hebben voor de persoon en het gezin achter de leerling.

‘Verzuim is altijd een signaal dat er iets aan de hand is met het gezin of het kind zelf’

Strafrecht vermijden

In het verleden lag de nadruk bij de aanpak van schoolverzuim te veel op het handhaven van leerplichtregels via het strafrecht. Het criminaliseren van verzuim kan echter ongewenste gevolgen hebben. Stel: een kind spijsbelt zodat hij of zij het huishouden of de zorg kan overnemen van ouders met psychiatrische problemen. Straf maakt die situatie alleen maar erger. Bovendien laten maatregelen in de strafrechtketen vaak lang op zich wachten. In de huidige aanpak is meer aandacht voor vroeger signaleren en vrijwillige hulp. Volgens Rijkers kun je niet vroeg genoeg beginnen. Haar school probeert met een preventieproject de 332 eerste-klassers een goede start te laten maken in het voortgezet onderwijs. “Leerlingen die dat nodig hebben en hun ouders krijgen extra aandacht in de vorm van voorbereidingsgesprekken. Hier kunnen acties uit voortvloeien zoals extra contact met de mentor, een kluisje op een rustige plek of hulp bij het huiswerk. Experts in sociaal-emotionele problemen, huiswerk/plannen en impulscontrole begeleiden de leerlingen hierbij.”

Als kinderen toch gaan verzuimen, is het zaak om het gesprek met ze aan te gaan. Wat schuilt er achter het spijsbelen? Om vervolgens tot een oplossing te komen. Rijkers noemt het voorbeeld van een kind dat zijn huiswerk op school maakt, omdat het thuis - waar nog vier kinderen rondlopen - een chaotische toestand is. En Geurts vertelt over een gezin waarin een oudere zus is ingeschakeld om een jonger broertje te ondersteunen bij plannen en huiswerk maken. De teamleider van het Bureau Leerplicht Noordoost-Brabant zegt dat er steeds meer ruimte komt voor dit soort oplossingen. In de visie van zijn organisatie staat zelfs nadrukkelijk dat een proces-verbaal een laatste middel is.

Het lijkt erop dat het streven naar meer vrijwillige zorg in plaats van strafrecht succes heeft, althans in Brabant. Volgens Geurts slagen zijn leerplichtambtenaren erin om vrijwillige zorg te stimuleren en het strafrecht te vermijden. “Van de 1.600 meldingen leiden er maar 120 tot een proces-verbaal.” In de rest van de gevallen zorgen de verschillende instanties voor alternatieve oplossingen. Geurts probeert onderwijsdirecteuren te overtuigen dat ze tijdig moeten melden, zodat vrijwillige zorg nog mogelijk is. Dat is meestal ook in het belang van het kind. “Ik leg zo’n directeur dan uit: als iets in het strafrechtelijke circuit komt, dan laat een oplossing alleen maar langer op zich wachten.”

Rijkers heeft de samenwerking in de keten – onder meer met de leerplichtambtenaren - de afgelopen jaren geleidelijk zien verbeteren. “Ketenpartners kennen elkaar beter, ze zijn minder star geworden en staan meestal ook open voor creatieve oplossingen”, is haar ervaring. “We kiezen daardoor, in overleg met Leerplicht, eerder voor een aanpak zonder melding. Of voor een aanpak na een melding waardoor een proces-verbaal wordt voorkomen.”

Ziekteverzuim als escaperoute

Streven naar vrijwillige hulp in een vroeg stadium en strafrecht vermijden, betekent niet dat regels niet meer belangrijk zijn. Niet alle verzuim is te voorkomen met een vroege signalering en een hulpvaardige houding. Heidenrijk wijst op het belang van het achter

de hand hebben van verschillende mogelijkheden, met duidelijke consequenties, passend bij de situatie. De ene keer is dat vrijwillige zorg, de andere keer zijn dat strafrechtelijke maatregelen. “Soms is straf nodig als een stok achter de deur.”

Kinderen moeten ook leren dat ze zelf verantwoordelijk zijn. Daarom zijn duidelijke regels en een dito handhaving daarvan op scholen ook cruciaal. Geurts: “Leerlingen en ouders moeten merken dat verzuim consequenties heeft.” De krachtenbundeling van Leerplicht in de twaalf gemeenten in Brabant Noordoost heeft geleid tot meer duidelijkheid over de regels in zijn regio, vertelt Geurts. “Iedere school en leerling weet nu waar hij of zij aan toe is.” Het belang van handhaving geldt volgens de teamleider Leerplicht ook voor ziekteverzuim, dat steeds vaker een escaperoute voor ‘gewoon’ schoolverzuim wordt. Een project van de GGD in Brabant heeft het ziekteverzuim sterk verminderd, dankzij een consequente inzet van een schoolarts, zodra er signalen waren van langer of frequent schoolverzuim. Deze kan onafhankelijk onderzoek doen of leerling daadwerkelijk door ziekte niet naar school kan. Blijkt na het oordeel van de arts dat een kind dat naar school kan toch niet gaat dan kan de leerplichtambtenaar maatregelen nemen. Snel ingrijpen is volgens Geurts belangrijk: “Want hoe langer kinderen thuiszitten, hoe hoger de drempel wordt om weer naar school te gaan.”

Ketenregisseur

Hoewel de aanpak de laatste jaren is verbeterd, kan het nog beter, vinden Geurts, Heidenrijk en Rijkers. Geurts vindt het verschil tussen hoe scholen met verzuim omgaan nog te groot. “Ik zie scholen die zeer serieus met verzuim omgaan, maar ook ROC’s waar docenten nog steeds een mentaliteit hebben van: ‘Lekker die lastpost is er gelukkig niet.’”

Heidenrijk zou wat meer uniformiteit willen zien in welke stappen worden genomen en wanneer. “Het liefst met een ketenregisseur die in de gaten houdt of er wel tijdig wordt ingegrepen.”

Op het verlanglijstje van Rijkers staat het eerder inschakelen van maatschappelijk werk in samenwerking met scholen, liefst voordat schoolverzuim een probleem wordt. “Wij willen graag samen met maatschappelijk werk en ouders in een vroeg stadium op zoek naar oplossingen. Denk aan afspraken over ondersteuning bij de opvoeding of huiswerk onder begeleiding. Daar heeft het maatschappelijk werk nu helaas geen tijd voor. Ze richten zich vooral op de zaken waar het al vreselijk uit de hand is gelopen. Dat is jammer want door ze vroeg te laten meekijken, voorkom je heel veel groot leed.” Ze hoopt dat gemeenten (opdrachtgever maatschappelijk werk, red.) dit gaan inzien en durven te investeren in preventie en vroege hulp. “Dat is een investering in gelukkigere kinderen. Dat zou ons streven moeten zijn.”

De geïnterviewden:

Daphne Heidenrijk is medewerker adviesteam Raad voor de Kinderbescherming, Zuidoost Nederland. Heeft meegewerkt aan de huidige methode voor schoolverzuim van de RvdK.

Marc Geurts is teamleider/coördinator Regionaal Bureau Leerplicht en Voortijdig Schoolverlaten, Brabant Noordoost. Voormalig docent Duits en teamleider in het middelbaar beroepsonderwijs.

Willeke Rijkers is afdelingsleider leerjaar 1 Pierson College, 's-Hertogenbosch. Werkte eerder als onderzoeker bij de Raad voor de Kinderbescherming.

Raad voor de Kinderbescherming en schoolverzuim

Bij schoolverzuim (vanaf 16 uur gedurende vier opeenvolgende weken) kan een leerplichtambtenaar een proces-verbaal opmaken. Dit heeft tot gevolg dat de Raad voor de Kinderbescherming wordt ingeschakeld. Dit leidt tot een onderzoek, met daarin een advies aan de Officier van Justitie en/of kantonrechter over hulp en/of strafmaatregelen. De Raad voor de Kinderbescherming ziet gedwongen zorg of straf als een laatste middel. Schoolverzuim moet bij voorkeur worden aangepakt met vrijwillige zorg.